

TOPOGRAFSKO RAZISKOVANJE V OKOLICI DOBOVE

France Starč

Meseca julija in avgusta 1953 so se nadaljevala izkopavanja prazgodovinskega žganega grobišča v gramoznici pri Dobovi. Dela so se vršila v okviru Posavskega muzeja, gmotno pa jih je podprl Svet za prosveto in kulturo OLO Krško. Ker so domačini javili, da so našli svojčas tudi v Selah pri Dobovi neke starinske predmete, je avtor tega poročila pričel v začetku avgusta 1953 topografsko raziskovati področje Sel.

Vas Sela je oddaljena dobre 5 km od Dobove in leži severovzhodno od železniške proge Dobova—Brežice. Glavni del vasi je na obsežni, do 30 m od ravnine dvignjeni planoti, ki je zadnji jugovzhodni obronek kozjanskega oziroma bizeljskega hribovja. Jugovzhodno od te planote je že ravnina krškega polja, ki se rahlo stopničasto spušča in se pri Mostecu konča z levim bregom Save. V ravnini je zelo malo zemlje in še ta je precej pomešana s kamni, pod njo pa je prod. Od Brežic do Dobove in še naprej izkoriščajo ta lahko dostopni prod v neštetih manjših jamah, ki pa navadno niso globoke, kajti talna voda se včasih pričenja že 2,5 m pod površino.

Topografska raziskovanja so bila koncentrirana na južni, ravninski predel Sel, predvsem na tamkajšne gramoznice. Raziskani sta bili dve. V prvi, ki leži severno ob cesti Dobova—Brežice pri betonskih tankovskih zaporah iz minule vojne, nismo našli nikakih predmetov ali drugih znakov, ki bi kazali na kakršenkoli arheološki objekt. V drugi gramoznici, ki leži južno, ob železniški progi Zagreb—Zidani most pri 454,8 km od Beograda, smo našli star, še nedavno razrušen vodnjak (plan 1 in 2 pod oznako A), v neposredni bližini pa človeške kosti: femur, obe tibiji in kos lobanje (plan 1 in 2 pod oznako *a*). Kmet Savnik iz Sel, ki je lastnik te gramoznice, je povedal, da so v gramoznici od leta 1952 dalje večkrat odkrili kak skeletni grob. Vsega so baje izkopali okoli 40 skeletnih grobov. Mnogi so imeli pri nogah lončke, našli pa so tudi manjše bronaste predmete (verjetno nakit). V nekem grobu so našli konjsko okostje, pri že omenjenem skeletu poleg razrušenega vodnjaka (skelet *a*) pa so našli železen meč. Vse te najdbe so delavci zavrgli. Naknadno smo od kmeta Savnika zvedeli, da je njegov oče kopal gramoz zahodno od današnje gramoznice (ta gramoznica je danes opuščena in delno porastla z grmovjem) in da je našel večje število loncev, v katerih je bilo oglje in pepel s kostmi. Kmet Zorčič iz Sel, ki ima njive severo-vzhodno od Savnikove gramoznice tik ob

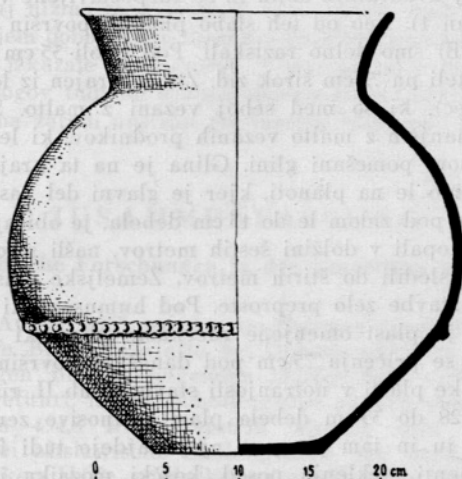
železniški progi, pa je pripovedoval, da zadene vsako leto pri oranju ob nekak zid in da izgrebe večje kamenje, ki je vezano z malto.

Na zahodni strani Savnikove gramoznice smo izkopal tri poizkusne jarke in v njih našli tri skeletne grobove. Skeleti so staroslovenski, kar izpričujejo dva bronasta uhana iz groba 2 (Tab. II, risba 4, in risba 1 v tekstu str. 169); o teh skeletih poroča podrobno Korošec v članku na str. 169 in sledeče. Mogoče se bo zahodno od letos najdenih skeletnih grobov našel še kak grob ali dva, več pa jih gotovo ne bo, kajti dalje proti zahodu je že vzhodna stena stare, opuščene gramoznice. Veliko več verjetnosti za najdbe novih skeletnih grobov je na skrajni jugovzhodni strani današnje gramoznice, kjer zemljišče še ni prekopano in kjer so pred leti naleteli na prve skeletne grobove, pravtam pa so bajе našli tudi skeletni grob s konjskim okostjem. Kako velik obseg je imelo staroslovensko grobišče, ki ga je uničila Savnikova gramoznica, je težko reči, vsekakor pa ni bilo obsežno, za kar govori majhna širina grobišča. Ob kolovozu na južni strani gramoznice namreč ni bilo več grobov, po pripovedovanju Savnika pa je grob z mečem (grob *a*) ležal od vseh dosedaj najdenih skeletov najbolj proti severu. Črtkana linija s pikami (plan 1 in 2) bo ustrezala zahodni meji staroslovenskega grobišča.

Še preden nam je kmet Savnik povedal o najdbah žganih grobov, ki jih je na področju stare gramoznice prekopaval njegov oče, smo v upanju na nove staroslovenske grobove napravili ob severozahodnem voglu sedanje gramoznice osem manjših poizkusnih jarkov. Presenečenje je bilo precej veliko, saj smo že s prvim jarkom zadeli na žgan grob. Grobna jama tega groba je bila v tlorisu okrogla in je pri vrhu merila do 95 cm v premeru. Jama je bila poglobljena v prod, njeno dno pa je ležalo do 60 cm pod površino (Tab. II, risba 1). V grobni jami je stala na oglenini srednjevelika rjavočrno žgana urna (ris. 1) z uglajeno površino in s plastičnim, s prstom odtisanim rebrom pod največjim obodom. V urni nismo našli nikakih pridevkov, le sežgane človeške kosti, ki so bile skrbno prebrane, tako da ni bilo med njimi nobenega drobca oglenine. V tretjem jarku smo zadeli zopet na podobno grobno jama, ki pa je bila veliko bolj plitka in je bila le do 45 cm pod površino, njen obseg pa je bil nenavadno velik, saj je jama merila pri vrhu do 1,20 m v premeru. V jami smo našli le sežgane človeške kosti, ki so ležale na oglenini. S sedmim jarkom smo naleteli na tretji žgani grob. Grobna jama je bila srednje velika, pri vrhu je merila do 55 cm v premeru, njeno dno pa je ležalo okoli 60 cm pod današnjo površino. Dno jame je bilo napolnjeno z ogljeno in sežganimi človeškimi kostmi, med katerimi smo našli manjši fragment neke sivkasto-žgane, bolj grobo izdelane posode.

Vodnjak, ki so ga našli delavci v severovzhodnem delu gramoznice, pripada najbrže antični kulturni periodi. Na zgornji rob vodnjaka so bajе naleteli 80 cm pod današnjo površino, dno pa je ležalo 3,15 m pod njo. To globino smo lahko ugotovili, ker je bil spodnji del vodnjaka še delno ohranjen in je ležal pod gladino talne vode. V gramoznici se je l. 1953 pričlenjala talna voda 2,60 m pod površino. V tlorisu je bil vodnjak okrogle oblike in je pri dnu meril 1,20 m v premeru (notranji premer do 0,80 m).

Zgrajen je bil iz enega venca zelo velikih rečnih prodnikov, katerih povprečna dolžina je znašala 25 cm. Tako velikih prodnikov v tej gramoznici ni in so bili najbrž prineseni iz prodnatega nabrežja Save pri Mostecu. Prodniki med seboj niso bili vezani z malto. Ali so bile v neposredni okolici vodnjaka kakšne druge, drobne kulturne ostaline, ni znano, prav tako se ne ve, kakšen je bil zgornji rob vodnjaka, če je bil sploh ohranjen. Na dnu vodnjaka nismo našli nobenih fragmentov keramike, tam je bila le tenka, do 4 cm debela plast temnejšega proda.

Risba 1. Sela — urna iz žganega groba I.

Ob severozahodnem predelu gramoznice, kjer smo našli tri žgane ilirske grobove, smo v drugem jarku naleteli na okroglo jamo (plan 2; pod a; Tab. II, risba 5), ki je ležala pod 20 cm debelim humusom in katere dno je bilo 38 cm pod današnjo površino. Jama, ki je bila ostanek v prod zabitega kola, je bila v tlorisu okrogla, merila je 18 cm v premeru in je bila izpolnjena s prhko črno preperelo zemljo, pri dnu pa smo v njej našli tudi nekaj zoglenelega lesa. Ko smo razširili jarke smo zahodno od te jame našli še drugo jamo (plan 2 pod b) pravtako oblike, ki je bila tudi napolnjena s prhko črno zemljo. Tudi nad to jamo je bil današnji humus le 20 cm debel, dno jame je ležalo 48 cm pod površino, premer jame pa je znašal 24 cm. Ko smo razširjevali grobno jamo žganega groba II, smo med prodom in današnjim humusom našli precej ostankov apnenega ometa. Na tem področju smo odstranili na večji površini nekoliko debelejši današnji humus (debelina do 35 cm) in ugotovili, da gre za tlak iz živega, z drobnejšim peskom pomešanega apna. Tlak (plan 2 pod c) je bil na površini sedmih in pol kvadratnega metra zelo dobro ohranjen. Njegova površina je bila dobro zravnana in zglajena. Tlak, ki je bil tudi do 6 cm debel, je

ležal na prebranem produ, ki je vseboval le kot oreh debele kamne. Dalje proti severu nismo mogli več slediti tlaku, ker se tu pričenejo že njive, kjer so z oranjem popolnoma premešali današnji humus in vrhnje plasti proda, s tem pa tudi eventualne najdbe. Drobni najdb tu ni bilo.

Kot že rečeno, izorje kmet Zorčič iz Sel vsako leto na njivi, ki leži severovzhodno od Savnikove gramoznice večje kamne, ki so med seboj zvezani z malto. Na Zorčičevih njivah, pa tudi na sosednjih, ki so vzhodno od teh, raseta krompir in koruza, ki na nekaterih površinah nenavadno slabo uspevata. Štiri take površine se posebno dobro ločijo od ostale okolice, so skoraj kvadratnih oblik in so razpostavljene v nekakem pravokotniku (glej plan 1). Eno od teh slabo plodnih površin (skrajno severno na planu 1 pod B) smo delno raziskali. Pod okoli 35 cm debelo humuzno plastjo smo naleteli na 75 cm širok zid. Zid je grajen iz lomljenih kamnov (belkasti peščenec), ki so med seboj vezani z malto. Spodnji del zidu sestavlja plast manjših z malto vezanih prodnikov, ki ležijo na rdečkasti z drobnim kamnom pomešani glini. Glina je na ta kraj prinesena, kajti tako glino najdemo le na planoti, kjer je glavni del vasi Sela. Pod rdečkasto glino, ki je pod zidom le do 15 cm debela, je običajni prod. Zahodni del zidu smo odkopali v dolžini šestih metrov, našli smo tudi ogel, južni del zidu pa smo sledili do štirih metrov. Zemeljske plasti so na zunanji (zahodni) strani stavbe zelo preproste. Pod humusom, ki je mestoma tudi do 45 cm debel, je plast omenjene rdečkaste gline, ki je tudi do 35 cm debela; prod pa se pričeneja 75 cm pod današnjo površino. Nekoliko drugačne so zemeljske plasti v notranjosti stavbe (Tab. II, risba 2). Tu je pod humusom okoli 28 do 35 cm debela plast temnosive zemlje, v kateri je precej oglenine, tu in tam pa se v njej najdejo tudi fragmenti antične keramike, fragmenti steklenih posod, koščki mozaika in živalske kosti. Pod to plastjo je zelo tenka plast že omenjene rdečkaste gline, ki pa je le od 5 do 10 cm debela, pod njo pa je prod.

Z ugotovitvijo jugozahodnega ogla te stavbe so se zaključila topografska raziskovanja Sel v letu 1953. Zbrani podatki po obsegu sicer niso obsežni, so pa tem bolj zanimivi, kajti če preverimo razmerja izkopanih in ugotovljenih objektov, se izkažejo na tem relativno majhnem kompleksu južno od železniške proge pri 454,8 km od Beograda, kar tri časovno različne kulturne periode. Prvo, najstarejšo reprezentirajo trije žgani ilirski grobovi. Le en grob (grob I) je imel urno. Tej urni (risba 1) najdemo paralele na Vačah, v Mokronogu in v Podzemlju, le da so te nekoliko manjše. Za ta keramični tip je značilen kroglast trup, obrnjeno stožčast vrat in plastično rebro, ki je nameščeno nizko pod največjim obodom. Podobne oblike urn večjih dimenzij, le brez plastičnega rebra, so poznane še iz Ljubljane in Mokronoga. Naštete urne moremo po spremnem gradivu postaviti na začetek najstarejše železne dobe (= Vače I: okoli 800 pr. n. št.). Antične ostaline, h katerim bi mogli prišteti zid neke stavbe (plan 1 pod B; Tab. II, risba 2), vodnjak (A) in ostanek apnenega tlaka (c) s sledovi dveh v zemljo zabitih kolov (a, b), kar dopušča domnevo o neki lopi, so tako neizrazite, da je ožja časovna opredelitev sedaj še nemogoča. Nekoliko več nam lahko pove podstavek iz alabastro s tremi prepletajočimi se delfini

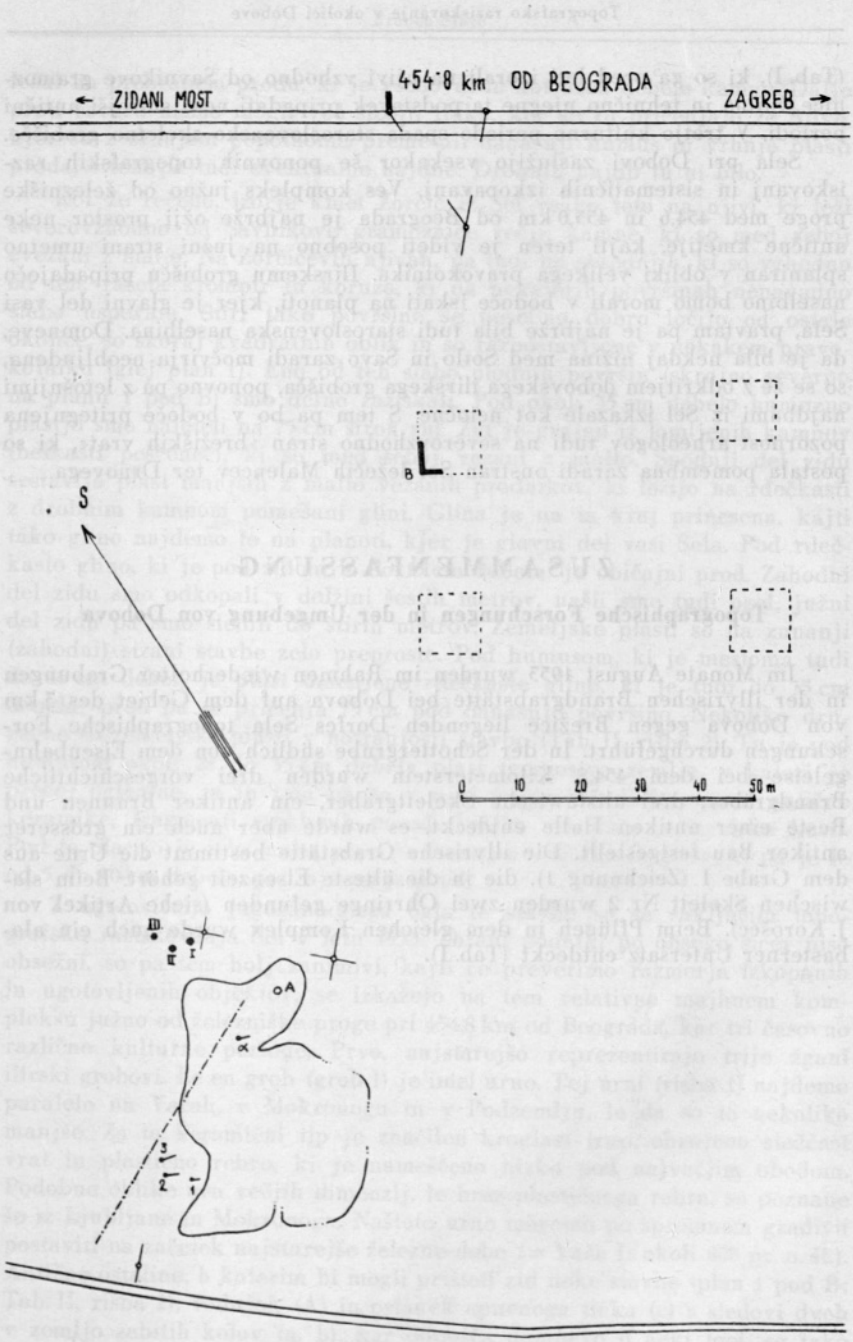
(Tab. I), ki so ga pred leti izorali na njivi vzhodno od Savnikove gramoznice. Stilno in tehnično utegne ta podstavek pripadati neki starejši antični periodi. V tretjo kulturno periodo spada staroslovensko skeletno grobišče.

Sela pri Dobovi zaslužijo vsekakor še ponovnih topografskih raziskovanj in sistematičnih izkopavanj. Ves kompleks južno od železniške proge med 454,6 in 455,0 km od Beograda je najbrže ožji prostor neke antične kmetije, kajti teren je videti posebno na južni strani umetno splaniran v obliki velikega pravokotnika. Ilirskemu grobišču pripadajočo naselbino bomo morali v bodoče iskati na planoti, kjer je glavni del vasi Sela, pravtam pa je najbrže bila tudi staroslovenska naselbina. Domneve, da je bila nekdanj nižina med Sotlo in Savo zaradi močvirja neobljudena, so se že z odkritjem dobovskega ilirskega grobišča, ponovno pa z letošnjimi najdbami iz Sel izkazale kot netočne. S tem pa bo v bodoče pritegnjena pozornost arheologov tudi na severovzhodno stran »brežiških vrat«, ki so postala pomembna zaradi onstran Sel ležečih Malencev ter Drnovega.

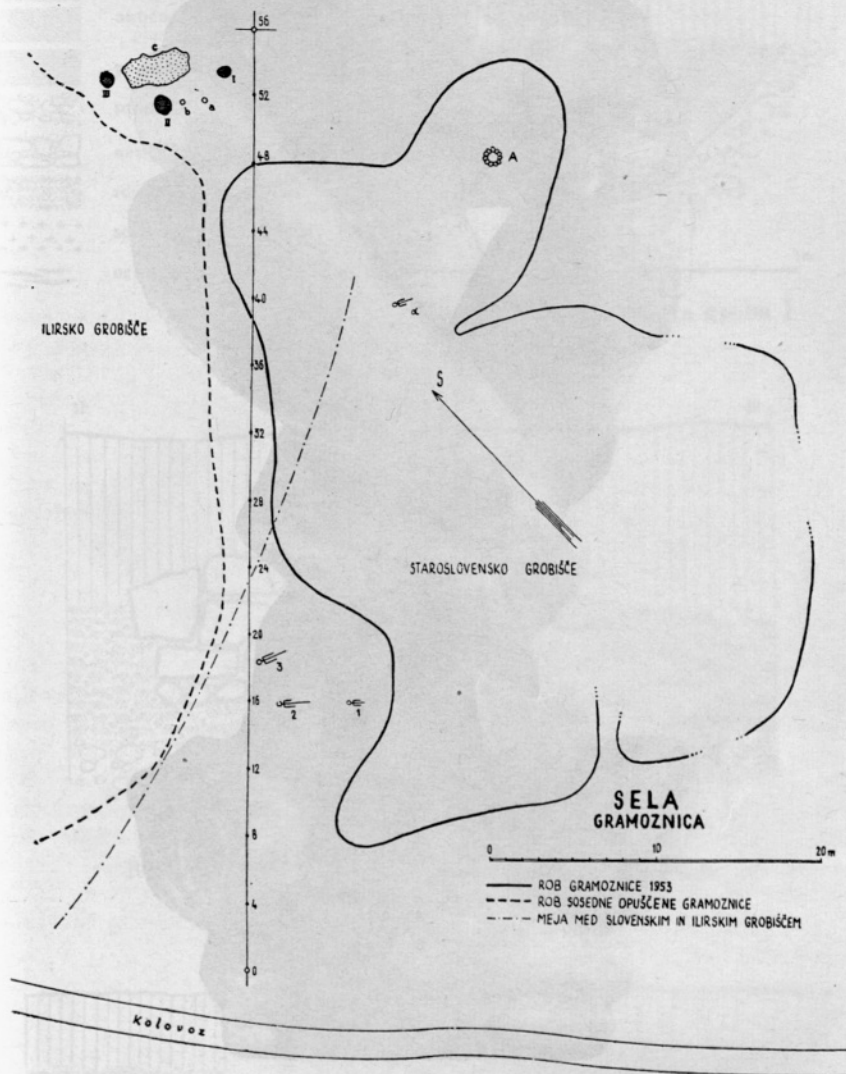
ZUSAMMENFASSUNG

Topographische Forschungen in der Umgebung von Dobova

Im Monate August 1953 wurden im Rahmen wiederholter Grabungen in der illyrischen Brandgrabstätte bei Dobova auf dem Gebiet des 3 km von Dobova gegen Brežice liegenden Dorfes Sela topographische Forschungen durchgeführt. In der Schottergrube südlich von dem Eisenbahngeleise bei dem 454,8 Kilometerstein wurden drei vorgeschichtliche Brandgräber, drei altslawische Skelettgräber, ein antiker Brunnen und Reste einer antiken Halle entdeckt, es wurde aber auch ein grösserer antiker Bau festgestellt. Die illyrische Grabstätte bestimmt die Urne aus dem Grabe I (Zeichnung 1), die in die älteste Eisenzeit gehört. Beim slawischen Skelett Nr. 2 wurden zwei Ohringe gefunden (siehe Artikel von J. Korošec). Beim Pflügen in dem gleichen Komplex wurde auch ein alabasterner Untersatz entdeckt (Tab. I).

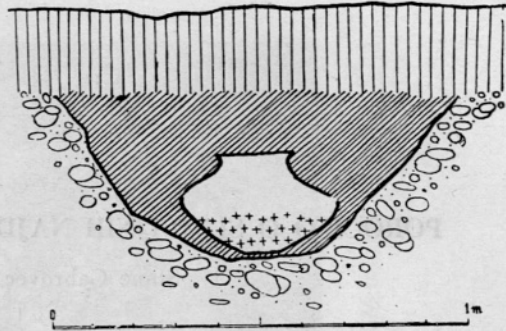
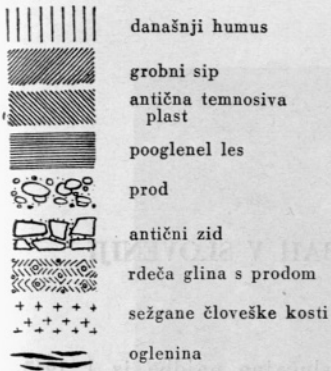
Plan 1. Sela — situacija gramoznice

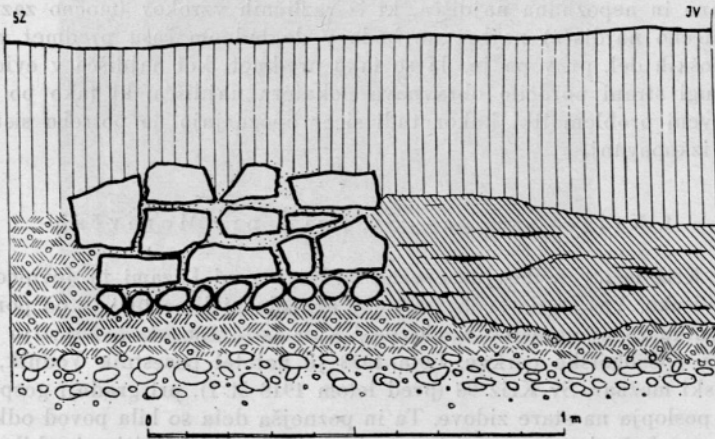
Plan 2. Sela — situacija grobišč

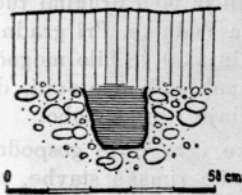
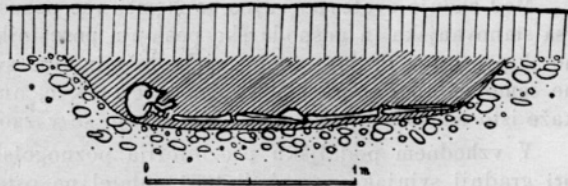
Sela — delfini iz alabastra

Risba 1. Profil ilirskega groba I

Risba 2. Profil ob jugozahodnem oglu antičnega zidu

Risba 3. Profil
jame lesenega
opornika

Risba 4. Profil staroslovenskega groba 2.